

8. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΤΩΝ ΑΙΓΟΣΘΕΝΩΝ

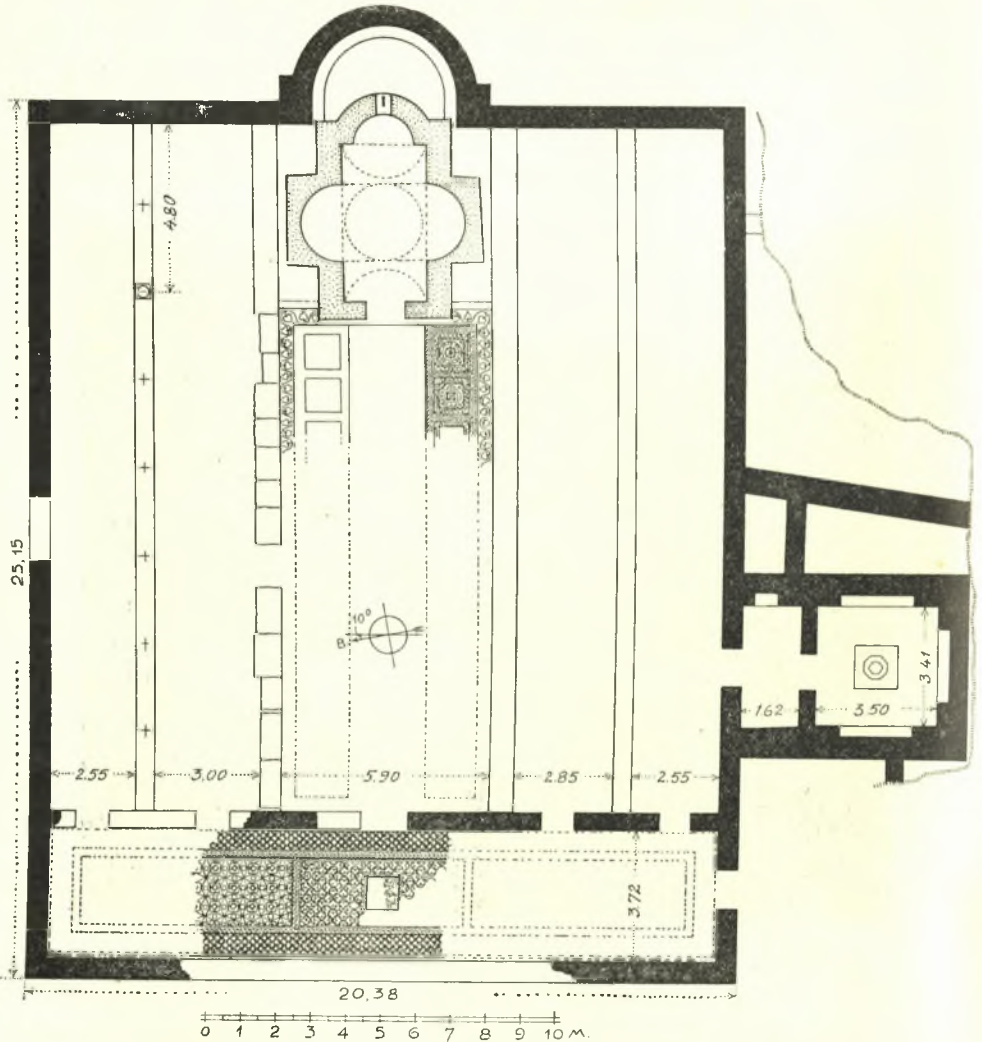
Ὅκτὼ μέτρα πρὸς νότον καὶ παραλλήλως τοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν βαίνοντος σκέλους τοῦ ἄριστα κατὰ τὸν ἀνατολικὸν μυχὸν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου διατηρουμένου ἀρχαίου ἑλληνικοῦ τείχους τῶν Αἰγοςθένων ἐκτίσθη κατὰ τοὺς παλαιοχριστιανικοὺς χρόνους βασιλική, τῆς ὁποίας ἦσαν ἀνέκαθεν

Εἰκ. 1. Ὁ ἐντὸς τοῦ βήματος τῆς βασιλικῆς τῶν Αἰγοςθένων τρίκογχος βυζαντινὸς ναῦσκος.

ὄρατά· α) ἡ ἡμικυκλικὴ κόγχη τοῦ ἱεροῦ καὶ β) τμῆμα τοῦ βορείου μακροῦ ἔξωτερικοῦ τοίχου. Εὐθὺς πρὸς δυσμὰς τῆς εἰρημένης κόγχης κειτεσκευάσθη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους κομψὸν τρίκογχον ναῦδοριον (εἰκ. 1), ἀφιερωμένον εἰς τὴν Παναγίαν. Ἡ ἀνασκαφὴ τὴν ὁποίαν ἐνήργησα κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1954, ἐντολῇ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ἀφορμὴν λαβοῦσα ἐκ τῆς παρανόμου ὑπὸ τῶν νεωτέρων Αἰγοςθενιτῶν ἀποπείρας οἰκοδομῆς νάρθηκος

κατὰ προέκτασιν τοῦ δυτικοῦ σκέλους τοῦ παλαιοῦ ναΐσκου¹, καθ' ἣν οἰκοδομὴν ἀπεκαλύφθη τμήμα ψηφιδωτοῦ δαπέδου, ἀπεκάλυψεν ὁλόκληρον τὸ

Εἰκ. 2. Κάτοψις τῆς παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς τῶν Αἰγιοσθένων.

περίγραμμα καὶ τὰς ἐσωτερικὰς διαιρέσεις μεγάλης παλαιοχριστιανικῆς βασιλικῆς, εἰς τῆς ὁποίας τὴν περιγραφὴν καὶ προβαίνω κατωτέρω.

¹ Τὴν παράνομον οἰκοδομίαν τοῦ νεωτέρου ἀρθῆκος κατήγγειλεν εἰς τὸ Ὑπουργ-

ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ

Ὡς βλέπει τις ἐκ τῆς παρατιθεμένης κατόψεως (εἰκ. 2), ἡ βασιλικὴ τῶν Αἰγοσθένων διαιρεῖται εἰς δύο κύρια μέρη: τὸν τετράγωνον κυρίως ναὸν καὶ τὸν πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ στενομήκη νάρθηκα, λόγῳ τῆς προσθήκης τοῦ ὁποίου τὸ ὅλον σχῆμα τοῦ ναοῦ ἀποβαίνει ὀρθογώνιον, πλάτους μὲν 20.38 μῆκους δὲ 25.15 μ. Πῶς ἀκριβῶς ἦτο διαμορφωμένη ἡ δυτικὴ πλευρὰ ἤτοι ἡ πλευρὰ προσπελάσεως τοῦ νάρθηκος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξακριβώσω· διότι τὸ τμήμα τοῦτο εἶχε πολὺ διαταραχθῆ ἔνεκα ἀθρόων ἐκεῖ μεταγενεστέρων ταφῶν. Τούναντίον ἐξηκριβώθη ἀσφαλῶς, ὅτι ὁ νάρθηξ συνεκοινωνεῖ πρὸς τὸν κυρίως ναὸν διὰ πέντε θυρῶν, μᾶς κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ ναοῦ καὶ ἀνὰ δύο μικροτέρων ἐκατέρωθεν αὐτῆς. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἐν ᾧ οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι τοῦ κυρίως ναοῦ εἶναι ἐπισημνοί διὰ μικρῶν σχετικῶς καὶ ἀκανόνιστων ἀσβεστολιθικῶν πετρῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων παρεμβάλλετο κατ' ἀποστάσεις περίπου ἑνὸς μέτρου μία καὶ μόνη στρωσὶς ὀριζοντίων ὀπτοπλίνθων, ὁ χωρίζων τὸν ναὸν ἀπὸ τοῦ νάρθηκος τοῖχος εἶναι κατεσκευασμένος διὰ μεγάλων ὀρθογωνίων λίθων, εἰλημμένων ἐκ τοῦ ἀρχαίου τείχους τῶν Αἰγοσθένων¹, τοποθετημένων δὲ ὀρθίως κατ' ἀποστάσεις (εἰκ. 3) καὶ σχηματιζόντων ἰδίᾳ τοὺς σταθμοὺς τῶν θυρῶν, τῶν μεταξὺ αὐτῶν διαστημάτων πληρουμένων διὰ κοινῆς τοιχοποιίας μετ' ἀφθόνου κονιάματος.

Ἡ ὑπαρξὶς πέντε θυρῶν ἐπὶ τοῦ χωρίζοντος τὸν νάρθηκα ἀπὸ τοῦ κυρίως ναοῦ τοίχου ὑπεδήλου καὶ τὴν εἰς πέντε κλίτη διαίρεσιν τοῦ κυρίως ναοῦ· πράγματι δὲ προοιούσης τῆς ἀνασκαφῆς ἀπεκαλύφθησαν τέσσαρες στυλοβάται, ἐξ ὧν οἱ δύο μέσοι, ἐκ μεγαλυτέρων κανονικῶν παρολίθων κατεσκευασμένοι, ἀπέχουσιν ἀλλήλων ἐσωτερικῶς 5.90 μ. (εἰκ. 2) οἱ δὲ δύο ἄκροι, στενότεροι, ἀπέχουσιν ἀπὸ μὲν τοῦ μέσου 2.85 ἕως 3.00 μ. ἀπὸ δὲ τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων 2.55 μ. Οἱ στυλοβάται δ' οὗτοι ἔβαινον συνεχῶς ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ μέχρι τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου, εἰς μικρὰν ὅμως ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἀπόστασιν συνήντησαν τὸν σκληρὸν φυσικὸν βράχον, τοῦ ὁποίου δὲν ἐπεχειρήθη ἡ λάξευσις ἢ ἡ ἰσοπέδωσις.

Ἐχομεν λοιπὸν πρὸ ἡμῶν μίαν πεντάκλιτον, ἑλληνιστικοῦ τύπου βα-

γειον τῆς Παιδείας ὁ τότε ἐπιμελητὴς ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς κ. Δ. Θεοχάρης, ὅστις καὶ παρηγγέλη ὑφ' ἡμῶν ὅπως ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν κατεδάφισιν αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἔπραξε μὲ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν εὐσυνειδησίαν. Ἐφ' ᾧ καὶ ἐκφράζω εἰς αὐτὸν τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας.

¹ Ὁμοία περιπτώσεις χρησιμοποίησεως λίθων τοῦ ἀρχαίου τείχους παρουσιάζονται καὶ εἰς τὰς δύο βασιλικὰς τῶν Ἐλευθερῶν (Πανάκτου), ἔνθα ἐφημερόσθη καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα δομῆς· πβλ. Ε. ΣΤΙΚΑΝ ἐν Π.Α.Ε. 1939, σ. 51 εἰκ. 7.

σιλικήν, δηλαδή περίπτωσιν σπανίαν διὰ τὴν κυρίως Ἑλλάδα¹. Δυστυχῶς ἐκ τῶν κίωνων οἵτινες ἔβαινον ἐπὶ τῶν στυλοβατῶν εὐρέθη κατὰ χώραν μία μόνη Ἴωνική βάσις (εἰκ. 2) ἀπέχουσα τοῦ ἀνατολικοῦ τοίχου κατὰ 4.80 ἤτοι ἀπόστασιν, ἣτις προϋποθέτει τὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ εἰρημένου τοίχου παρεμβολὴν ἑνὸς μόνοῦ κίονος, ὅποτε ποριζόμεθα ὡς μεταξόνιον 2.40 μ., ὅπερ χωρεῖ πέντε φορὰς εἰς τὴν ἀπὸ τῆς κατὰ χώραν εὐρεθείσης βάσεως μέχρι τοῦ δυτικοῦ τοίχου ἀπόστασιν. Κατὰ ταῦτα ἐφ' ἑκάστου πλαγίου στυ-

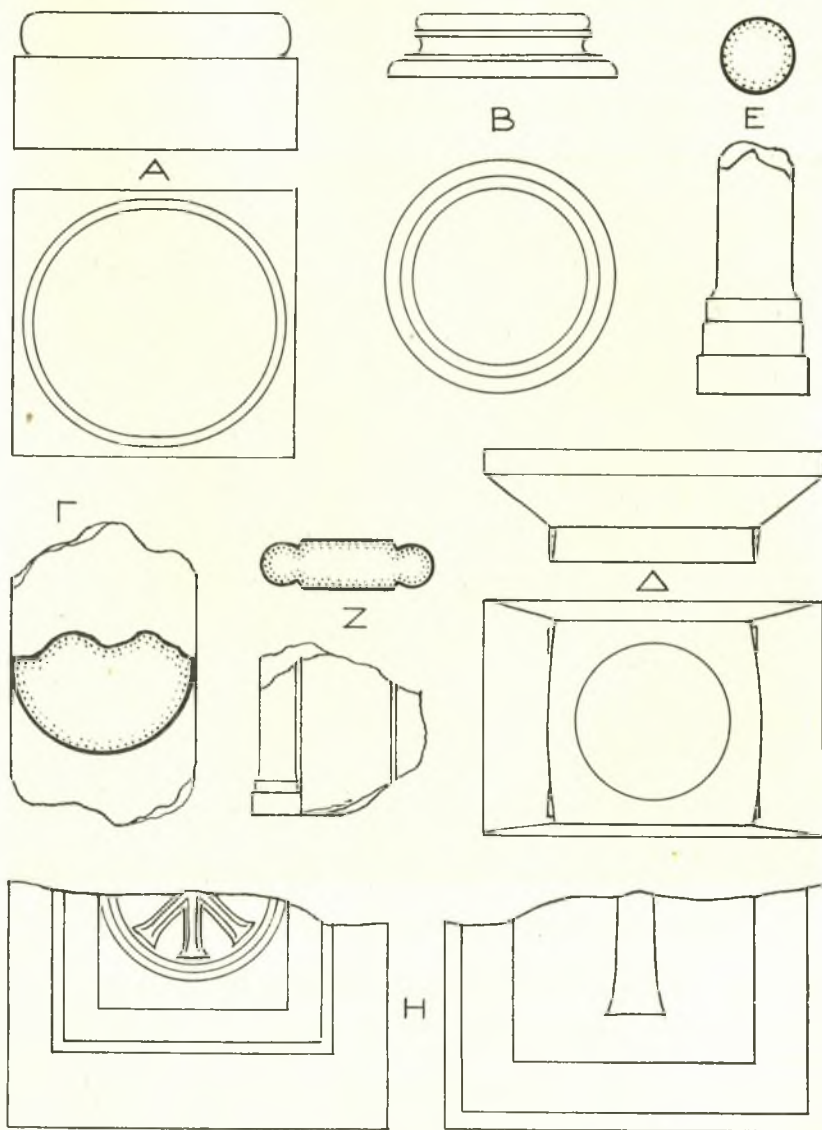

Εἰκ. 3. Σύστημα δομῆς τοῦ χωρίζοντος τὸν κυρίως ναὸν ἀπὸ τοῦ νάρθηκος τοίχου.

λοβάτου, πιθανώτατα δὲ καὶ τοῦ κεντρικοῦ, θὰ ὑπῆρχον ἐπὶ τὰ ἐν ὄλῳ κίονες. Τῶν μαρμαρίνων κίωνων τούτων ἡ μὲν βάσις (εἰκ. 4, β) παρουσιάζει τὴν συνήθη ἄττικὴν Ἴωνικὴν μορφήν μὲ κατὰ ἑξῆς σπειρὰν τομῆς τετάρτου κύκλου, ὁ δὲ κορμὸς, τοῦ ὁποίου εὐρέθη μικρὸν μόνον ἐξ ὑποκάνου μαρμάρου τμήμα, ἦτο ἀρράβδωτος, διαμέτρου 0.33 μ., (εἰκ. 4, γ) καὶ τέλος τὸ κιονόκρανον (εἰκ. 4, δ) θὰ ἦτο ἀρχικῶς μὲν μαρμαρίνον, Ἴωνικὸν μετ' ἐπι-

¹ Ὡραῖον παράδειγμα πεντακλίτου ἑλληνιστικῆς βασιλικῆς ἔχομεν τὸ τῆς Σαλαμίνας τῆς Κύπρου. Ὅρα τὴν κάτοψιν αὐτῆς ἐν σ. 157 εἰκ. 119 τοῦ περὶ τῆς Ἐυλοστέγου βασιλικῆς τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης ἔργου μου.

θήματος, ὅπερ ὅμως ἀργότερον ἀντικατεστάθη δι' ἀμελοῦς ἐργασίας λιθίνου, τοῦ ὁποίου καὶ διεσώθησαν δύο τεμάχια (εἶκ. 4, Δ).

Εἶκ. 4. Ἀρχιτεκτονικὰ καὶ διακοσμητικὰ μέλη τῆς βασιλικῆς τῶν Αἰγοσθένων.

Τέλος ἡ ἡμικυκλικὴ ἀψὶς τοῦ ἱεροῦ, φέρουσα ἑκατέρωθεν τῆς χορδῆς

αὐτῆς δύο ὤμους (εἰκ. 2), παρουσιάζει σχετικῶς μικρὸν πάχος (0.60) φέρεει δ' ἐσωτερικῶς κτιστὸν πεζούλλιον, πλάτους 0.34 καὶ ὕψους 0.55 μ.

Ὁ κυρίως ναὸς ἔφερε πιθανῶς πρὸς βορρᾶν θύραν (ἔξοδον κινδύνου) ἐκεῖ ὅπου σήμερον παρατηρεῖται κενὸν εἰς τὸν βόρειον τοῖχον δι' ἑτέρας δὲ θύρας, εὐρισκομένης εἰς τὸ νότιον κλιτὸς του, συνεκοινωνεῖ πρὸς ὀρθογώνιον βαπτιστήριον (εἰκ. 2), ἀποτελούμενον ἐκ στενοῦ (1.65) προἰθαλάμου ἢ

Εἰκ. 5. Ἡ κολυμβήθρα τοῦ βαπτιστηρίου τῶν Αἰγιοσθένων.

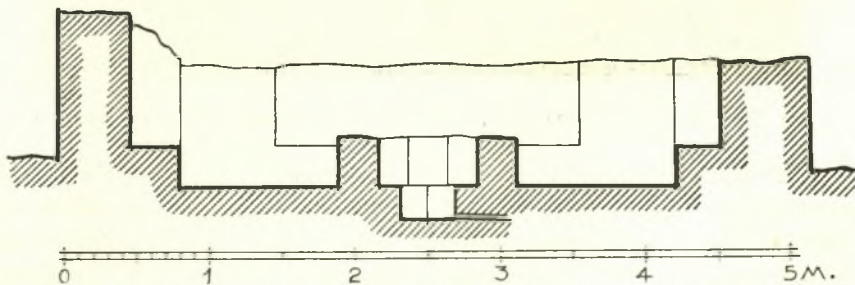
φωτιστηρίου καὶ τετραγώνου κυρίως χώρου τοῦ βαπτίσματος, ἐσωτερικῶν διαστάσεων 3.40×3.50 μ., εἰς τοὺς τρεῖς τοίχους τοῦ ὁποῦ ἠνοιέτο ἀνὰ μία τυφλὴ ἡμικυκλικὴ ἀψίς, βάθους 0.35 μ. (εἰκ. 2 καὶ 7). Ὁ τετράγωνος χώρος τοῦ βαπτιστηρίου θὰ ἐκαλύπτετο ἀναμφιβόλως διὰ τυφλοῦ ἡμισφαιρικοῦ θόλου. Ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἦτο κατεσκευασμένη κτιστὴ κολυμβήθρα (εἰκ. 5), ἐξέχουσα κατὰ 0.50 μ. τοῦ δαπέδου, τετράγωνος ἐξωτερικῶς (1.25 × 1.25), ἐσωτερικῶς δὲ ὀκτάγωνος (εἰκ. 6), διαμέτρου 0.70 μ., καὶ ἔτι ἐσωτέρω ἀλλὰ χαμηλότερον ἑξάγωνος, διαμέτρου 0.38 μ. καὶ ὕψους 0.22 μ. (εἰκ. 5). Τὰ κατακόρυφα

ἔσωτερικά καὶ ἔξωτερικά τοιχώματα τοῦ τε ὀκταγώνου καὶ τοῦ ἑξαγώνου τμήματος τῆς κολυμβήθρας ἦσαν ἐπενδεδυμένα δι' ὑποφαίων μαρμαρίνων πλακῶν, πάχους 0.022 μ. Εἰς τὸν μαρμαρίνον πυθμένα τῆς κολυμβήθρας ὑπῆρχεν ὀπὴ ἀποχετεύσεως τοῦ ὕδατος, χάριν τῆς ὁποίας εἶχε τοποθετηθῆ

Εἰκ. 6. Ἡ κολυμβήθρα τοῦ βαπτιστηρίου τῶν Αἰγοσθένων.

σωλὴν μολύβδινος, διαμ. 0.03 μ., σωζόμενος εἰσέτι (εἰκ. 7). Τὸ δάπεδον τοῦ βαπτιστηρίου θὰ ἦτο ἀρχικῶς ἐστρωμένον διὰ ψηφιδωτοῦ, τμήματα τοῦ ὁποίου σώζονται εἰσέτι παρὰ τὴν θύραν τοῦ προθαλάμου, ἀργότερον

Εἰκ. 7. Κατὰ πλάτος τομὴ τοῦ βαπτιστηρίου τῶν Αἰγοσθένων.

ὅμως τοῦτο ἀντικατεστάθη διὰ στρώσεως ἐξ ὀρθογώνιων πλίνθων φερουσῶν χιαστὰς χαραγὰς. Δύο ἢ τρεῖς αἰῶνας ἀργότερον ἐπὶ τοῦ βορείου τμήματος τοῦ προθαλάμου τοῦ βαπτιστηρίου κατεσκευάσθη ὀγκώδης ὀρθογώνιος τά-

φος ἐξέχων τοῦ ἐδάφους κατὰ 1.20 μ., ὅστις ἐκαλύπτετο διὰ πλακῶν. Οὗτος ἀνοιχθεὶς εὐρέθη περιέχων μόνον τὸν σκελετὸν τοῦ νεκροῦ ἄνευ οὐδενὸς πτερίσματος. Ἐνδιαφέρον εὑρημα κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ βαπτιστηρίου ἐγένετο πηλίνη πρόχους (εἰκ. 5), ὕψ. 0.20 μ., σχεδίου ὁμοίου πρὸς τὴν ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου¹ ἀποκειμένην καὶ τὴν ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ τῆς βασιλικῆς τῆς Βραυρῶνος εὐρεθεῖσαν², φέρουσα καὶ αὐτὴ ὀριζοντίας χαραγὰς κατὰ τὴν κοιλίαν.

Εἰκ. 8. Ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐκ τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς τῶν Αἰγιοσθένων.

Παραπλεύρως τοῦ βαπτιστηρίου ἀπεκαλύφθη πρὸς ἀνατολὰς διμερὲς τραπεζίσχημον διαμέρισμα (εἰκ. 2), τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι καλύπτονται δι' ὑδραυλικοῦ κονιάματος, ἴσως δεξαμενὴ πρὸς ἀποθήκευσιν τοῦ διὰ τὸ βάπτισμα προοριζομένου γλυκέος ὕδατος. Σημειωτέον ἐν τέλει, ὅτι διὰ κονιάματος καλύπτονται καὶ τὰ κάτω μέρη τῶν τοίχων τοῦ βαπτιστηρίου, ἰδίᾳ τὰ τῶν τριῶν τυφλῶν κογχῶν αὐτοῦ.

¹ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ, Δελτίον Χριστ. Ἀρχ. Ἑταιρ. Περ. Β', τόμ. Α' σ. 33 δεξιᾶ.

² Ε. ΣΤΙΚΑΣ, ΠΑΕ 1951, σ. 76 εἰκ. 30.

Η ΨΗΦΙΔΩΤΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

Τὰ δάπεδα τοῦ τε νάρθηκος καὶ τοῦ μέσου κλίτους τοῦ κυρίως ναοῦ ἐκαλύπτοντο διὰ ψηφιδωτῶν. Καὶ τοῦ μὲν στενομήκους νάρθηκος ἡ ἐπιφάνεια διηρεῖτο εἰς τρία ὀρθογώνια διαμερίσματα (διάχωρα), ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔφερε πλαίσιον ἐκ διατεμνομένων κύκλων (εἰκ. 8), ἐχωρίζετο δ' ἀπὸ τοῦ γειτονικοῦ δι' ἀλυσσοειδοῦς πλέγματος (εἰκ. 8). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ ἐσωτερικὸν θέμα ἐκάστου διαχώρου, τοῦτο εἰς μὲν τὸ βόρειον ἀπετελεῖτο

Εἰκ. 9. Ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐκ τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς τῶν Αἰγιοσθένων.

ἐκ συνδυασμοῦ ῥόμβων καὶ τετραγώνων¹ (εἰκ. 8) εἰς δὲ τὸ μέσον ἐκ τοῦ λεγομένου σχεδίου ἀσπίδων Ἀμαζόνος (πέλτης) (εἰκ. 9)² διακοπτομένου ἐν τῷ κέντρῳ ὑπὸ τετραγώνου ἐμβλήματος, διαστάσεων 0.85 x 1.10 μ., ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰκονίζοντο πτηνὰ ραμφίζοντα καρπούς, ὧν σώζονται μόνον τὰ τρία τοῦ νοτίου ἡμίσεος (εἰκ. 10). Τοῦ νοτίου διαμερίσματος δὲν

¹ Ὅμοιον κόσμημα εὔρηται εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ ἁγ. Ἰσιδώρου τῆς Χίου (ORLANDOS, Mon. byz. de Chios πίν. 5) καὶ τὴν ἀδημοσίευτον εἰσέτι βασιλικὴν Δ τῆς Νικοπόλεως.

² Τὸ θέμα τοῦτο συναντᾶται ἐπίσης εἰς τὸ λεγόμενον ἐπισκοπικὸν μέγαρον τῆς Νικοπόλεως.

ἀνεσκάφη τὸ δάπεδον εἰσέτι. Πρέπει δ' ἐνταῦθα νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ ψηφιδωτὸν δάπεδον τοῦ νάρθηκος εὐρέθη εἰς πολλὰ σημεῖα κατεστραμμένον λόγῳ διανοίξεως μεταγενεστέρων τάφων, τινὲς τῶν ὁποίων ἠνοίχθησαν καὶ εἰς τὸν κυρίως ναόν, εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ δαπέδου τοῦ ὁποίου καὶ μεταβαίνομεν.

Τοῦ κυρίως ναοῦ διὰ ψηφιδωτῶν ἐκαλύπτετο, ὡς εἴπομεν, μόνον τὸ μέσον κλίτος. Τούτου ἡ ὄλη ἐπιφάνεια διηρεῖτο εἰς δύο τμήματα, ἓν μικρότερον ἀνατολικόν, καταλαμβάνον τὸ πρεσβυτέριον, σήμερον δὲ κατεστραμμένον, λόγῳ τῆς ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομῆς τοῦ βυζαντινοῦ ναυδρίου, καὶ ἓν δυτικὸν μεγαλύτερον. Τούτου ἱκανὰ τμήματα ἀπεκαλύφθησαν παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ναυδρίου καὶ παρὰ τὴν βασιλειον πύλην, ἐξ ὧν προκύπτει, ὅτι ἡ

Εἰκ. 10. Πτηνὰ ἐκ τοῦ μέσου ἐμβλήματος τοῦ νάρθηκος τῆς βασιλικῆς τῶν Αἰγιοσθένων.

ὄλη ἐπιφάνεια αὐτοῦ παρεῖχε τὴν εἰκόνα μεγάλου τάπητος, ὅστις ἐπλαισιοῦτο περίξ διὰ πλαισίου, πλάτους 0.45 μ., ἐκ κυματοειδοῦς βλαστοῦ μετὰ μεγάλων φύλλων κισσοῦ (εἰκ. 2) χρώματος ἐναλλάξ ἐρυθροῦ καὶ κιτρινοῦ. Ἡ ἐσωτερικῶς τοῦ πλαισίου τούτου εὐρισκομένη ὀρθογώνιος ἐπιφάνεια διηρεῖτο εἰς μικρὰ τετράγωνα (πλευρᾶς 1.03 μ.), χωριζόμενα ἀπ' ἀλλήλων δι' ἄλυσοειδοῦς πλέγματος, πλάτους 0.18 - 0.20 μ. (εἰκ 2). Δύο τῶν τετραγώνων τούτων (τῶν ἄκρων ἀνατολικῶς τῆς νοτίας πλευρᾶς τοῦ ὀρθογωνίου) διεσώθησαν καὶ τὰ

διακοσμητικὰ θέματα (εἰκ. 2), ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐμφανίζει ἐντὸς πλαισίου ἐκ συνεχῶν βαθμιδωτῶν τριγῶνων κύκλον ἐγγεγραμμένον ἐντὸς τετραγώνου καὶ διηρημένον εἰς δώδεκα τομεῖς καταλήγοντας εἰς ἡμικύκλια, κεχρωσμένους δ' ἐναλλάξ διὰ κιτρινοῦ καὶ φαιοῦ χρώματος, τὸ δ' ἕτερον, φέρον καὶ αὐτὸ ὅμοιον ἐξ ὀδοντωτῶν τριγῶνων πλάσιον, κοσμεῖται διὰ κεντρικοῦ τετραγώνου περιβαλλομένου ὑπὸ ἐξαγώνων σχεδίων (εἰκ. 11).

Ἡ τεχνοτροπία τῶν ψηφιδωτῶν δαπέδων τῆς βασιλικῆς τῶν Αἰγιοσθένων δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ τέλος τοῦ 5ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου μ.Χ. αἰῶνος.

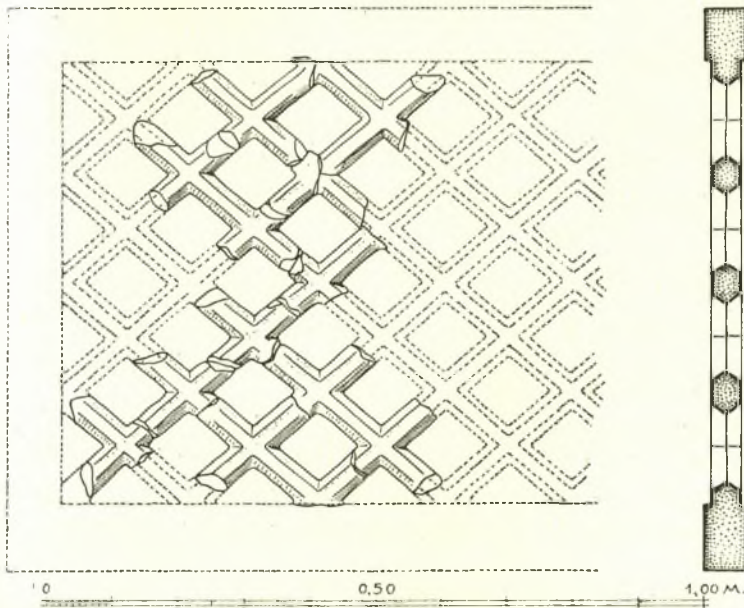
Η ΓΑΥΠΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ

Ἐκ τῆς γλυπτῆς διακοσμῆσεως τοῦ ναοῦ εἰρέθησαν γενικῶς ἐλάχιστα

τεμάχια ἢτοι α) τμῆμα μαρμαρίνου διαχωριστικοῦ κιονίσκου διλόβου παραθύρου (εἰκ. 4,ζ) β) τεμάχιον κυλινδρικοῦ ποδὸς τῆς Ἀγ. Τραπέζης (εἰκ. 4,ε)

Εἰκ. 11. Τμῆμα ψηφιδωτοῦ τοῦ μέσου κλίτους τῆς βασιλικῆς τῶν Αἰγισθένων.

Εἰκ. 12. Διάτρητον μαρμαρίνον θωράκιον τοῦ τέμπλου (ἀναπαράστασις καὶ τομῆ).

γ) τετραυσιμένον τεμάχιον θωρακίου ἐκ τοῦ τέμπλου, ἀμφίγλυφον, εἰκονί-

ζον ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς πλευρᾶς αὐτοῦ κύκλον περιβάλλοντα τὸ χρῆσμα (εἰκ. 4, Η) ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας σταυρόν, τοῦ ὁποίου σώζεται μόνον ἡ μία κεραία (εἰκ. 4, Η) καὶ δ) πολλὰ τεμάχια, διατρήτου μαρμαρίνου θωρακίου με δικτυωτὸν σχέδιον ἀρίστης ἐργασίας καὶ πάχους 0,05 μ. Τοῦτου ἠδυνήθη μετὰ πολλοῦ κόπου νὰ ἀνασυγκροτήσω τὸ σχέδιον (εἰκ. 12). Ἐξαιρέσει τοῦ τελευταίου τούτου τεμαχίου, ὅπερ φαίνεται ἀνήκον εἰς τὸν 4ον αἰῶνα, πάντα τὰ λοιπὰ ἀνήκουσιν εἰς τὸν 6ον.

ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΑΙ ΤΥΧΑΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ

Ἐπὶ τῶν παλαιῶν τοίχων καὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοιχοβατῶν κατεσκευάσθησαν αἰῶνας τινὰς μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς βασιλικῆς διάφορα κτίσματα ἐμφαινόμενα εἰς τὸ παραπλεύρως σχέδιον (εἰκ. 13), ὅπερ δὲν εἶναι πλήρες, διότι μέγα μέρος τοῦ νοτίου ἡμίσεος τῆς βασιλικῆς δὲν ἀνεσκάφη τελείως. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀποκαλυφθέντων τμημάτων του συνάγεται ἀσφαλῶς ὅτι περίξ τοῦ ναυδρίου τῆς Παναγίας συνεπήχθη κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους μονή, ἣτις, συμφώνως πρὸς εὐρεθέντα χαλκᾶ νομίσματα τῶν αὐτοκρατόρων Κωνσταντίνου τοῦ Θ' (1025-1028) καὶ Μανουὴλ Α' τοῦ Κομνηνοῦ (1143-1180)², θὰ ἦτο ἐν λειτουργίᾳ κατὰ τὸν 11ον καὶ τὸν 12ον αἰῶνα, εἰς οὓς ἀνάγεται καὶ τὸ κομψὸν τρίκογχον σταυρόμορφον ναῦδριον, τύπου ὁμοίου πρὸς τὸ ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς ἐν Βοιωτίᾳ Μονῆς τοῦ Σαγματᾶ εὐρισκόμενον παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγ. Νικολάου³. Λεπτομερῆ ἐξέτασιν τοῦ ναυδρίου τούτου, ὡς καὶ τοῦ ἐπὶ τῆς γειτονικῆς ράχεως, ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου τείχους κατασκευασθέντος, θέλομεν παρασχεῖ ἐν ἰδιαιτέρᾳ ἡμῶν μελέτῃ.

Ε Π Ι Γ Ρ Α Φ Α Ι

Τὸ ναῦδριον τῆς Παναγίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκτισμένον δι' ἀρχαίου ὕλικου καὶ ὀπτοπλίνθων, φέρει δ' ἐνεκτισμένας καὶ τινὰς ἀρχαίας ἐπιγραφάς, δημοσιευθείσας ἤδη εἰς τὸ Corpus⁴.

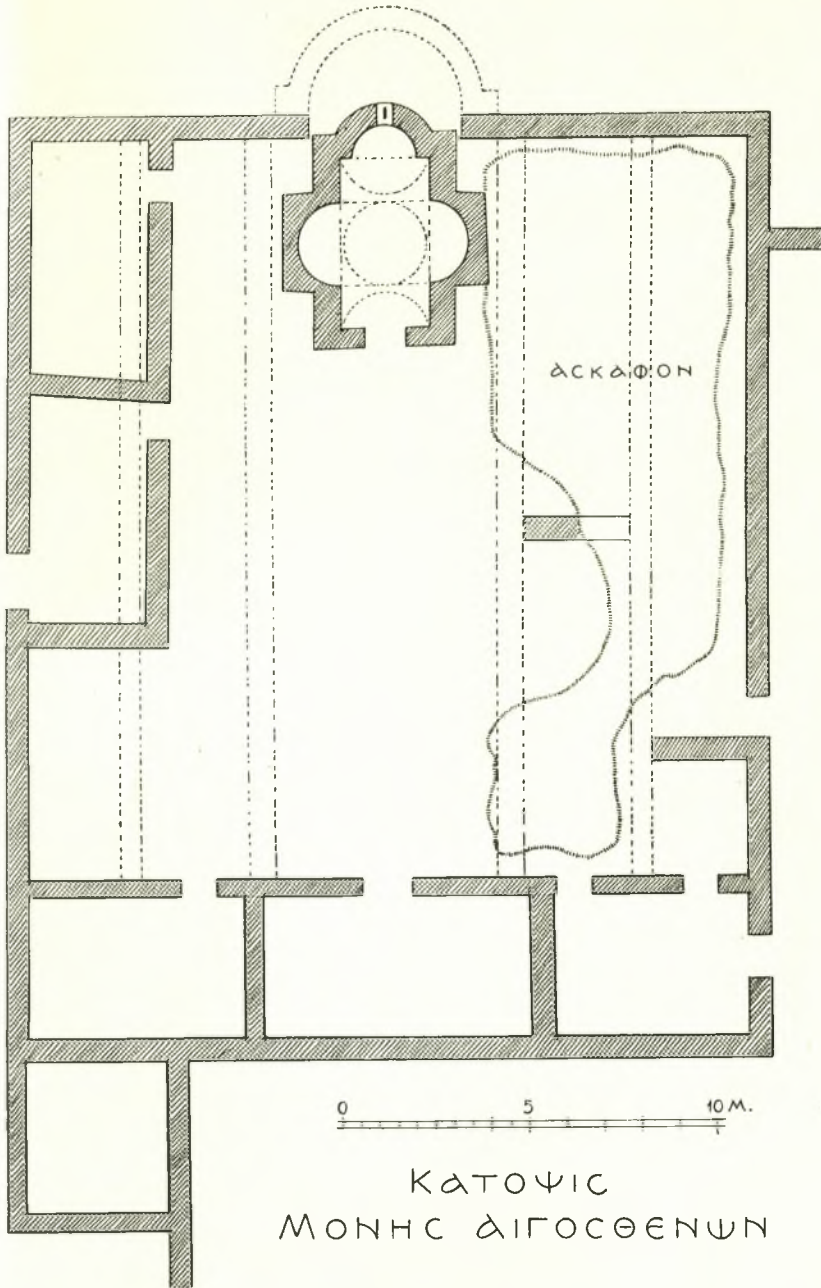
Κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν τῆς ἡμετέρας βασιλικῆς ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν Β. Α. γωνίαν τοῦ ναυδρίου καὶ νέα ἄγνωστος εἰσέτι ἐπιγραφή. Εἶναι δ' αὕτη κεχαραγμένη ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς μαρμαρίνου βάρθρου χαλκοῦ ἀνδριάντος, τοῦ ὁποίου διακρίνονται ἐπὶ τῆς ἄλλης πλευρᾶς τὰ διὰ τὰ διεστηκότα πέλματα

¹ Ὅμοιος τύπος ἐν] Br. Mus. Cat. πίν. LIX, 7.

² Ὅμοιος τύπος παρὰ SABATIER πίν. LVI, 11 καὶ Br. Mus. Cat. LXX, 18-19.

³ Ὅρα τὸ σχέδιον τούτου ἐν Ἀρχ. τῶν Βυζ. Μνημ. τῆς Ἑλλάδος τ. Ζ' (1951) σ. 109, εἰκ. 35.

⁴ IG VII, 225 καὶ 232.

Εἰζ. 13. Τὰ διασωθέντα λείψανα τῆς βυζαντινῆς μονῆς τῶν Αἰγιοσθένων.

τῶν ποδῶν λαξεύματα. Αἱ διαστάσεις τοῦ λίθου εἶναι $0.92 \times 0.38 \times 0.52$. Τὰ γράμματα εἶναι ἀμελῶς μᾶλλον λαξευμένα.

Τὸ κείμενόν τῆς ἔχει ὧς ἑξῆς :

*Τὸν μέγιστον καὶ θειότατον αὐτοκράτορα
Φλάβ(ιον) Κλαύδι(ον) Κωνσταντ[εῖ]νον τὸν Κύριον
ἢ πόλις Αἰγιοσθενειτῶν*

Πρόκειται ἐπομένως περὶ ἀναθήματος τῆς πόλεως τῶν Αἰγιοσθένων εἰς τὸν Φλάβιον Κλαύδιον Κωνσταντῖνον, υἱὸν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Ὁ νεώτερος Κωνσταντῖνος, φέρων συχνότατα τὸ ὄνομα Claudius, ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἑξῆς λατινικὰς καὶ ἑλληνικὰς ἐπιγραφάς : H. DESSAU, Inscriptioes Latinae selectae ἀριθ. 712, 713, 721, 722, 724 καὶ 6091. R. CAGNAT, Inscriptioes Graecae ad Res Romanas pertinentes τ. IV ἀρ. 612 (C. I. Gr. 3883 b) καὶ 750 (C. I. L. III 14199, 10).

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω ρωμαϊκῆς ἐπιγραφῆς κατέγραψα ἐν τῷ μικρῷ γειτονικῷ χωρίῳ τοῦ Πόρτο Γερμενοῦ τὰς ἑξῆς δύο ἄλλας, ἀδημοσιεύτους ἐπιτυμβίους ἐπιγραφὰς ἑλληνικῶν χρόνων : α) Στήλη μαρμαρίνη μετ' ἀετώματος :

*Μυρτώ
Ἐρμονος
τῶν σορὸν κέχρηται (= ἔχει τὴν χοῆσιν τοῦ τάφου).*

Διαστάσεις : ὀλικὸν ὕψος 0.65, πλάτος 0.38, πάχος 0.10. μ.

Υψ. γραμμάτων 0.02 μ. Εὐρίσκεται ἐν τῇ ἀλλῇ τοῦ οἰκήματος τῆς Χωροφυλακῆς Αἰγιοσθένων.

β) Ὁρθογώνιος πλάξ πλάτους 0.45, ὕψ. 0.70 καὶ πάχους 0.31 μ., εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ὁποίας ἡ ἐπιγραφή :

*Πύθιλλα
Ἥρα*

Υψ. γραμμάτων 0.03 μ. Εἶναι ἐντετειχισμένη εἰς τὸν ἀριστερὸν σταθμὸν τῆς θύρας εἰσόδου τοῦ ἐλαιοτριβείου τῶν Αἰγιοσθένων.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ